

Hezreti Pygamber döwründe Göktürkler we türkmen medeniýeti

Category: Kitapcy, Taryhy makalalar

написано kitapcy | 22 января, 2025

Hezreti Pygamber döwründe Göktürkler we türkmen medeniýeti

HEZRETI PYGAMBER DÖWRÜNDE GÖKTÜRKLER WE TÜRKMEN MEDENIÝETI

«Hezreti Pygamberimiziň (s.a.w) döwründe göktürk(men)ler we türk(men) medeniýeti» atly nutuk bilen çykyş etmäge meni iteren sebäpleriň birinjisi: Hezreti Pygamberimiz bilen döwürdeş göktürkleri, olaryň hytaýlylar, sasanylar, wizantiýalylar, araplar bilen özara syýasy gatnaşyklaryny öwrenmek, göktürkler döwrüniň türkmen medeniýetini jahylyýet döwrüniň arap medeniýeti bilen deňeşdirmek.

Ikinjisi: türkmenleriň Hezreti Pygamberimize (s.a.w) bolan garaýşy we Hezreti Pygamberimiziňem (s.a.w) türkmenler baradaky hadyslaryny ýatlatmak, göktürkler döwrüniň türkmen medeniýetiniň yslam medeniýetine ýakynlygyny ýaňzytmakdan ybaratdyr.

- Taryhda ilkinji bolup «TÜRK» adyny halkyň we döwletiň ady hökmünde ulanan Göktürk türkmen döwleti öňki Beýik Hun imperiýasynyň hem paýtagty bolan Ötükeni paýtagt şäher edinen, Muhammet pygamberiň (s.a.w) dünýä inmeginden on dokuz ýyl öň, has takygy 552-nji ýylda «Il kagan» ünwanyny alan Bumin Kagan tarapyndan gurulypdyr.

- Göktürk türkmen döwletiniň iň gülläp ösen döwri bolan Mukan Kaganyň häkimiýetiniň soňky ýyllarynda Pygamberimiz Hezreti Muhammet (s.a.w) 571-nji ýylyň 20-nji aprelinde Mekgede dünýäni nura gaplady.

- Hezreti Muhammediň (s.a.w) doglan 571-nji ýylynda birnäçe ýyllap dowam etjek Sasany-Wizantiýa urşy başlaýar.

Häkimiýetlerini Horezme we demirgazyga tarap giňelden, Buhara, Daşkent ýaly sekiz uly sebiti döwletiň düzümine birikdiren göktürkler bolsa, eýýäm 570-nji ýylda Azerbaýjana giripdiler.

- Sasany hökümdary Anuşirwan gündogarda özi üçin howp salyjy kuwwatly güýje öwrülen göktürkler bilen oňsukly ýaşamagy saýlap alyp, olar bilen dostlukly gatnaşyklary açmaga çalşypdyr. Şonuň üçinem ol Göktürk hökümdarynyň gyzyna öýlenipdir. Onuň alan şol türkmen aýalyndan bolan mirasdüşer ogly Hormuz IV (579-590) daş sypaty we edim-gylymy boýunça eýranlylaryň özüne meňzemändigi üçin oňa Türkogly diýer ekenler.

- Sasanylaryň üsti bilen başlanan türkmen-arap gatnaşyklary jahlyýet döwrüniň arap şygryýetine ýiti täsirini ýetiripdir. Arap şahyrlary türkmen garadangaýtmazlygyndan, gözsüz batyrlygyndan gorky we howsala bilen dil ýarypdyrlar.

- Hezreti Pygamberimiziň (s.a.w) doglan ýylynda diýseň ünsüňi çekiji taryhy özgerişler bolup geçipdir. Göktürkler şol wagt özleriniň iň bir pajarlap ösýän döwürlerini başdan geçirýärdiler we olar Pygamberimiz (s.a.w) bakyýete göç etmegine iki ýyl galanda Hytaýyň boýunturugy astyna düşýär. Bilnişi ýaly, elli ýyla çeken baknalyk döwründen soň Ikinji Göktürk türkmen döwleti gurulýar we türkmenler täzedan erkinligine gowuşýar.

- Pygamberimiziň (s.a.w) türkmenler hakyndaky hadyslaryny iki topara bölmek mümkin: Birinji topardaky hadyslar türkmenler bilen gowy gatnaşyk saklamagy we olara garşy uruşmazlygy wesýet edýär. Ikinji topardaky hadyslar bolsa türkmenler bilen araplaryň arasynda birnäçe uruşlaryň boljakdygyny, türkmenleriň Yragy we Siriýany eýelejekdigini hem-de häkimiýeti araplaryň elinden aljakdygyny ýaňzydýar.

- Pygamberimiziň (s.a.w) we arap ýörişlerinden öň araplaryň türkmenleri azda-kände tanaýandyklaryny, olar hakyndaky maglumatlardan habarlydyklaryny belli bir derejede orta

çykarmak mümkin. Dürli ýollar bilen musulmanlaryň arasyna aralaşan türkmenler yslamy ýakyndan öwrenmäge mümkinçilik tapypdyrlar, öz ynançlary we ýaşaýyş şertleri bilen yslamyn arasyndaky meňzeşlikleri görüpdirler hem-de gylyjyň zoruna galmazdan peýwagtyna musulman bolupdyrlar.

- Netijede; Pygamberimiziň doglan, kemala gelen, pygamberlik berlen we yslamyýetiň ýaýran ýyllarynda gurlan, gülläp ösen we ýykylan Göktürk türk döwleti gündogarda hytaýlylar, günbatarda sasanylar we wizantiýalylylar bilen käte dostlukly, käte duşmançylykly gatnaşyklarda bolandygyny, yslamdan öňki we soňky döwürde bu gatnaşyklaryň jümmüşinde bolan türkmenleriň hem-ä jahylyýet döwrüniň araplary, hemem yslam döwründe Pygamberimiz (s.a.w) bilen bir hatarda musulmanlar tarapyndan ýakyndan tanalandygyny we goldanandygyny görmek bolýar.

Kemal GÖDE.

Göde Kemal, «Hz. Peygamber Devrinde Göktürkler ve Türk Kültürü», III. Kutlu doğum sempozyumu: tebliğler 295 s., 2000, s. 83. Taryhy makalalar